

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

Правові горизонти

Legal horizons

ВИПУСК 26 (39)

Суми – 2021

DOI: <http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2021.i26.p112>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДОЧИНСТВА

Миргород-Карпова Валерія Валеріївна,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри адміністративного, господарського
права та фінансово-економічної безпеки,
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет

Мурач Дмитро Васильович
Навчально-науковий інститут права,
Сумський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4645-1275>

У статті висвітлено досвід зарубіжних країн з організації антикорупційного судочинства. Зокрема, досліджено досвід таких країн, як Хорватія, Болгарія, Індонезія, Уганда, Філіппіни та Словаччина. Проаналізовано ключові особливості регулювання діяльності антикорупційних судів та наведено недоліки їх діяльності.

Висвітлено проблему корупції в українському суспільстві та негативних наслідках, до яких вона може призвести. Так, станом на 2020 рік, Україна займає 117 місце у світі за індексом сприйняття корупції. Це характеризує Україну як одну з найкорумпованих країн Європи, і, водночас, вказує на причину кризового становища у суспільстві на сьогодні. У дослідженні нами було проведено аналіз ключових помилок при визначенні юрисдикції та організації антикорупційних судів зарубіжних країн, що з великою ймовірністю можуть повторитися й в Україні.

Акцентовано увагу на взаємозв'язку між рейтингом індексу сприйняття корупції певної країни та наявністю в її системі судочинства антикорупційного суду. Тим самим, авторами наголошується на доцільності запровадження в Україні Вищого антикорупційного суду як шляху до введення в Україні європейських стандартів.

При цьому, у статті наголошено на необхідності імплементації саме шляхів подолання подібних недоліків. Виходячи з того, що подібні суди є найбільш відповідальними – вони в той же час мають дуже високі ризики. Таким чином, нами пропонується шлях нівелювання усіх можливих ризиків шляхом виведення найоптимальніших аспектів організації антикорупційного судочинства зарубіжних країн.

У роботі особливо акцентується увага на структурній видозміні вітчизняної моделі протидії корупційним правопорушенням. Запровадження зарубіжного досвіду до України дозволить створити ефективний державний механізм виявлення та протидії корупції, що, в подальшому, дозволить значно покращити не лише фінансово-економічне становище України, а й відновити довіру населення до вітчизняної системи права та органів державної влади.

Ключові слова: зарубіжний досвід, антикорупційне судочинство, Вищий антикорупційний суд, Tipikor, судова система.

Mirgorod-Karpova V.V., Murach D.V. International experience in the functioning of anti-corruption judiciary. The article highlights the experience of foreign countries in organizing anti-

corruption proceedings. In particular, the experience of countries such as Croatia, Bulgaria, Indonesia, Uganda, the Philippines and Slovakia was studied. The key features of regulating the activities of anti-corruption courts are analyzed and the shortcomings of their activities are presented.

The problem of corruption in Ukrainian society and the negative consequences it can lead to are highlighted. Thus, as of 2020, Ukraine ranks 117th in the world in the corruption perception index. This characterizes Ukraine as one of the most corrupt countries in Europe, and, at the same time, points to the cause of the crisis in society today. In our study, we analyzed key errors in determining the jurisdiction and organization of anti-corruption courts in foreign countries, which are likely to be repeated in Ukraine.

Emphasis is placed on the relationship between the rating of a country's corruption perception index and the presence of an anti-corruption court in its judicial system. Thus, the authors emphasize the expediency of introducing the Supreme Anti-Corruption Court in Ukraine as a way to introduce European standards in Ukraine.

At the same time, the article emphasizes the need to implement ways to overcome such shortcomings. Based on the fact that such courts are the most responsible - they also have very high risks. Thus, we propose a way to eliminate all possible risks by deriving the most optimal aspects of the organization of anti-corruption proceedings in foreign countries.

The paper pays special attention to the structural change of the domestic model of combating corruption offenses. The introduction of foreign experience in Ukraine will create an effective state mechanism for detecting and combating corruption, which, in turn, will significantly improve not only the financial and economic situation of Ukraine, but also restore public confidence in the domestic legal system and public authorities.

Key words: foreign experience, anti-corruption proceedings, Supreme Anti-Corruption Court, Tipikor, judicial system.

Постановка проблеми. За даними аналізу міжнародної організації Transparency International, станом на 2020 рік Україна посідає аж 117 місце за індексом сприйняття корупції, що не викликає сумнівів з приводу доводів щодо жахливого становища в Україні. Дуже високий, порівняно з іншими країнами, рівень корупції в Україні породжує низку проблем, серед них: проблема недовіри суспільства до органів державної влади, зниження рівня авторитету вітчизняної правової системи, величезні фінансові прогалини в державному бюджеті тощо. Подібна ситуація вимагає ефективного втручання з боку державної влади, поки ситуація в країні не стала фатальною. Питання вдосконалення організації антикорупційного судочинства в Україні є вкрай необхідним та актуальним, адже це дозволить нівелювати прояви корупції тим самим значно покращити економічне становище в країні. Досвід зарубіжних країн у такому випадку може слугувати як опорний матеріал, що перевірений на практиці.

Таким чином актуальною є тематика дослідження зарубіжного досвіду організації антикорупційного судочинства задля імплементації позитивних аспектів до України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню даного питання приділяли увагу наступні представники наукового співтовариства:

Я. Юрчишин, М. Костецький, О. Дрозд, К. Ростовська, О. Линник, Я. Линник та інші. Разом з тим існує нагальна необхідність у комплексному дослідженні питання застосування зарубіжного досвіду організації антикорупційного судочинства для України.

Метою статті є проведення аналізу зарубіжного досвіду з організації антикорупційного судочинства.

Виклад основного матеріалу. Корупція посідає ключове місце серед головних суспільних проблем сьогодення. Запобігання причинам та проявам корупції – основне завдання нашої держави. Вдале виконання поставленого завдання дозволить не лише збільшити довіру суспільства до правової системи країни та органів державної влади, а й значно збільшить фінансово-економічні показники України.

Логічним кроком для подолання проблеми корупції у державі є запровадження системи органів антикорупційного спрямування. Найвідповідальнішою у цій системі буде саме судова складова, адже, фактично, саме на суд виконує вирішальний етап у процесі правосуддя, тим самим «визначає» долю корупціонерів.

Венеціанська комісія, як дорадчий орган Ради Європи з питань конституційного права, який надає висновки про відповідність проектів законодавчих

актів європейським стандартам та цінностям, послала дуже чіткий сигнал українській владі, що запуск незалежного антикорупційного судового органу є життєво необхідним для забезпечення справедливого правосуддя у нашій державі [1, с. 137]. За даними міжнародної організації Transparency International, станом на 2020 рік Україна посідає аж 117 місце за індексом сприйняття корупції [2]. Подібні показники та стан у країні потребують ефективної реакції з боку державної влади. Як вихід, ми пропонуємо врахувати досвід організації антикорупційного судочинства в країнах з більш кращим рейтингом сприйняття корупції.

Позитивний досвід запровадження антикорупційного суду є у Хорватії, що станом на 2020 рік займає 63 у світі за індексом сприйняття корупції [2]. У 2008 році в чотирьох окружних судах (Осіек, Рієка, Спліт і Загреб) були створені спеціальні антикорупційні судові департаменти. Подібні суди мають виняткову юрисдикцію щодо корупційних злочинів, скоєних державними чиновниками середньої та вищої ланки, а також справ, пов'язаних з організованою злочинністю. Справи про злочини, розслідуваних звичайними прокурорами, розглядаються в звичайних регіональних судах. У Хорватії спеціалізований антикорупційний суд має первісну юрисдикцію над справами про корупцію, а апеляційні скарги розглядаються у верховному суді [3, С. 87 - 88]. На нашу думку, у судах подібного спрямування апеляційні скарги повинні розглядати саме у вищому суді країни. Так як, корупційні суди найбільш часто вирішують справи, пов'язані з корупційною діяльністю топ-політиків чи високорангових чиновників – існує нагальна необхідність у нівелюванні можливого впливу з боку правопорушників на суддів апеляційної інстанції. В Україні, переведення справи під юрисдикцію Верховного суду дозволяє зменшити можливість виходу корупціонера від покарання.

У 2012 році в Болгарії був створений спеціалізований суд і прокуратура у справах організованої злочинності. Цей суд займається злочинами, скоєними організованими злочинними групами, зокрема, пов'язаними з корупцією. Однак, варто зазначити, що в країні немає окремого антикорупційного суду [4, с. 264 - 265]. У Болгарії антикорупційний суд являється, так званим, універсальним паралельним судом, оскільки система антикорупційних судів включає як суд першої інстанції – Спеціалізований кримінальний суд [5], так і апеляційний суд – Апеляційний спеціалізований кримінальний суд [6]. В якості касаційної інстанції виступає Верховний касаційний суд [3, с. 87]. Станом на 2020 рік,

Болгарія займає 69 місце за індексом сприйняття корупції [2]. В Україні також діє спеціальна антикорупційна прокуратура та Вищий антикорупційний суд, проте вони займаються виключно корупційними справами. На нашу думку, подібна організація є більш правильною, адже при збільшенні юрисдикції суду – значно збільшиться навантаження на суд, що недопустимо через малий склад та і без того сильну завантаженість у справах суду.

Одним із найефективніших прикладів організації антикорупційного судочинства є антикорупційний суд Індонезії. Індонезійський антикорупційний суд має свою специфічну назву «Тіріког» [7]. Перший такий суд було створено у 2002 році, паралельно із Комісією по боротьбі з корупцією (Corruption Eradication Commission – КРК), аналогом українського НАБУ, тільки з розширеними повноваженнями [8].

Спочатку суд Тіріког знаходився лише у Джакарті, столиці Індонезії, та формально носив статус окружного, але його юрисдикція поширювалась на всю країну. В ньому розглядалися виключно справи «великої корупції» (сума збитків понад 88 тисяч доларів), якими займалися тільки КРК. Середня кількість таких справ становила приблизно до 50 на рік. Іншими корупційними кейсами займалась Генеральна прокуратура Індонезії. Вони розглядалися у звичайних загальних судах, тому до 2010 року існував правовий дуалізм [9; 10]. Ефективність та доволі значні результати праці суду Тіріког разом з ТРК у період 2002-2009 років викликали з боку суспільства значну підтримку та значно підняли рівень Індонезії на світовій арені. Понад 250 справ закінчилися стовідсотковим обвинувальним вироком та тюремним ув'язненням. Подібні досягнення пояснюються високим рівнем процесуальної підготовки справ зі сторони ТРК та особливою процедурою конкурсного відбору кандидатів на посаду суддів. Як результат, за даними міжнародної організації Transparency International, станом на 2020 рік Індонезія посідає 102 місце за індексом сприйняття корупції [2; 9]. В умовах вдосконалення антикорупційного судочинства в Україні, існує нагальна потреба в виділенні досвіду Індонезії. Так, по-перше, український антикорупційний суд повинен розглядати справи виключно підслідності НАБУ, що дозволить зосередитись виключно на великій корупції і не розпорошувати зусилля на дрібні кейси, як це трапилося в Індонезії після реформи 2010 року. По-друге, це високий рівень оплати праці всім суддям, які залучені до роботи в антикорупційний суд, щоб уникати будь-якої суміжної діяльності. Обов'язкові гарантії безпеки

для самих суддів та членів їх родин. По-третє, в Україні повинна бути створена нова, незалежна та об'єктивна процедура відбору вмотивованих кандидатів на посади суддів до антикорупційного суду під пильним контролем громадськості і бажано міжнародних партнерів. Всі судді повинні мати високі моральні та етичні якості, а процес відбору має створювати певний ліфт для ідейних адвокатів та науковців в області права. Як зауважує Б. Шапка, сучасне українське законодавство практично не містить правових засобів, спрямованих на усунення причин та умов, що призводять до виникнення корупційних ризиків у сфері службової діяльності [15]. На нашу думку, Вищий антикорупційний суд України – найвідповідальніший за своїм завданням. Тому, відбір кандидатів на посаду Вищого антикорупційного суду повинен бути більш жорстким та прозорим. Ризики, що пов'язані з діяльністю ВАКС, занадто високі, а тому ми повинні, по можливості, нівелювати їх шляхом якісної підготовки та відбору суддів.

Вищий суд Уганди має Антикорупційний відділ (ACD), який має оригінальну юрисдикцію у всіх справах про корупцію та супутні справи. Основним обґрунтуванням його створення було швидше вирішення справ про корупцію, і завдяки цьому показник ACD досяг успіху. Зустрічі користувачів суду в ACD та спільні тренінги з прокурорами покращили взаєморозуміння та якість переслідування. Однак відставання в Апеляційному суді призводить до затримок та відводу свідків, що може бути вирішено шляхом поширення спеціалізації на рівень апеляцій або ж призначення суду вищої інстанції як апеляційного [11]. Таким чином, ми бачимо, що зарубіжний досвід підтверджує необхідність в визначенні Верховного суду як апеляційного для подібних судів. Також, судді антикорупційного суду, як найбільш відповідальні, повинні періодично проходити стажування та перевірку своїх навичок та знань у галузі міжнародно та вітчизняного законодавства.

У Філіпінах з 1979 року діє спеціалізований антикорупційний суд Sandiganbayan. Рішення такого суду можуть бути оскаржені апеляційним судом, а потім і Верховним судом країни (вищий судовий орган Філіппін, якому належить як загальна, так і конституційна юрисдикція). Відповідно до судової ієрархії, Sandiganbayan є нарівні з Апеляційним судом, але він діє переважно як суд першої інстанції. Відповідачами у справах про боротьбу з корупцією можуть бути як державні, так і приватні особи за умови дотримання двох умов:

1. Звання державного службовця є досить високим (визначається головним чином шляхом встановлення заробітної плати державного службовця, хоча додатково враховується категорія посадової особи);

2. Грошова сума, яка, ймовірно, стане об'єктом злочину, досить велика [12, с. 99].

Як зазначає О. Дрозд, в даний час філіппінська судова система неефективна, оскільки для вирішення справи (особливо складної) потрібні роки (а то й десятиліття). Це питання не стосується безпосередньо справ про корупцію, однак затягування розгляду цих справ підриває авторитет судової влади в цілому, а разом з цим - і довіру населення, яке вже сумнівається, що винні будуть коли-небудь притягнуті до відповідальності [13].

У 2003 р. Словаччина створила Спеціальний суд, згодом перейменований у Спеціальний кримінальний суд (СКС), що спеціалізувався головним чином у справах про корупцію та організовану злочинність. СКС став відповіддю на домінування звичайних нижчих судів кримінальними мережами та місцевими елітами, що, до речі, дуже розповсюджено і в Україні. СКС викликав значну критику з боку судової влади, головним чином, через вищу компенсацію суддів СКС, але він пережив як політичні, так і конституційні виклики, хоча і в дещо зміненій формі [14]. Хоча СКС ефективно розглядав справи щодо організованої злочинності та корупції на місцевому рівні, він виніс дуже мало судимостей за корупцію високого рівня за участю національної еліти. Багато людей покладають вину за цю ситуацію на прокуратуру, а не на сам суд.

Висновки. Таким чином, ми можемо спостерігати закономірність, що передбачає наявність антикорупційного судочинства в країнах з гарним індексом сприйняття корупції. Отже, запровадження такого спеціального суду є необхідним та безсумнівним кроком як реакції з боку державної влади на високий рівень корупції в країні. На сьогодні, в Україні діє Вищий антикорупційний суд, проте, виходячи з досвіду більш розвинених країн, він потребує значного вдосконалення. Особливої уваги потребує досвід Болгарії, Індонезії та Філіппін. Так, в Україні існує нагальна потреба у вдосконаленні моделі конкурсного відбору суддів: зробити його більш жорстким та запровадити постійний контроль професійних навичок та знань особи судді. Також, апеляцію на діяльність ВАКС повинен розглядати саме Верховний суд, щоб уніфікувати можливість впливу корупціонерів на суди загальної інстанції. Забезпечення доволі високої заробітної плати суддям ВАКС та заборона займатися підприємницькою чи будь якою іншою

оплачуваною діяльністю. З приводу структури та взаємодії такого суду, то ВАКС повинен бути в одній структурній системі НАБУ, а саме НАБУ – розслідує справи, антикорупційна прокуратура – займається обвинуваченням, а ВАКС – притягати до відповідальності корупціонерів. З приводу специфіки справ, то вони повинні відповідати таким умовам: вчинене правопорушення

причинило значні втрати бюджету України; сума грошової взятки повинна перевищувати певну кількість мінімальних заробітних плат України. Також, на нашу думку та враховуючи досвід Філіпін, ВАКС повинен розглядати справи осіб, що займають державні посади, починаючи з категорії Б.

Література:

1. Юрчишин Я., Костецький М. Антикорупційний суд – ключ до знищення топ-корупції. 2017. С. 132 – 137. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/16897/Antykoruptsiinyi_sud_kliuch_do_znys_hchennia_top-koruptsii.pdf?sequence=1
2. Corruption perceptions index. 2020. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/idn#>
3. Ростовська К.В. Міжнародний досвід створення та функціонування антикорупційних судів у світі. Вісник Харківського національного університету імені В.М. Каразіна. № 25. 2018. С. 87 – 89.
4. Лииник О.В., Линник В.Я. Антикорупційні суди: необхідність чи забаганка? 2016. С. 264 – 267. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5094/1/%D0%A0%D0%95%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF%20%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%87%20%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%A0%D0%A3%D0%9F%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%87%20%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%86%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%98%20%D0%92%20%D0%9C%D0%86%D0%96%D0%9D%D0%90%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%A3%20%D0%92%D0%98%D0%9C%D0%86%D0%A0%D0%86_p323-326.pdf
5. Спеціалізований кримінальний суд. Офіційний сайт. URL: <http://spcc.bg/>
6. Апеляційний кримінальний спеціалізований суд. Офіційний сайт. URL: <http://www.asns-sofia.bg/>
7. Corruption Case Flow: Tipikor. URL: <https://pn-surabayakota.go.id/kepaniteraan-tipikor/alur-perkara-tipikor/>
8. COMMISSION FOR THE ERADICATION OF CRIMINAL ACTS OF CORRUPTION. UU RI No. 30/2002. URL: <https://www.oecd.org/site/adboecdanti-corruptioninitiative/46814420.pdf>
9. Кроховой И. Уроки борьбы с коррупцией от Индонезии. 2016. URL: <https://nv.ua/opinion/uroki-borby-s-korruptsiej-ot-indonezii-298882.html>
10. Sofie Arjon Schütte. Specialised anti-corruption courts: Indonesia. U4 Brief. 2016. № 4. URL: <http://issuu.com/cmi-norway/docs/160708105645-d4080012b4434bdc82ade5a9ac5bc974?e=1246952/37115413#search>
11. Sofie Arjon Schütte. Specialised anti-corruption courts: Uganda. U4 Brief. 2016:5. 5 p. URL: <https://www.u4.no/publications/specialised-anti-corruption-courts-uganda>
12. Меняйлов О. О. Міжнародний досвід боротьби з корупцією шляхом створення спеціалізованих антикорупційних судів. Журнал східноєвропейського права. 2018. № 47. С. 96 – 101. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/691232.pdf>
13. Drozd O. at al. SPECIALIZED ANTI-CORRUPTION COURT: FOREIGN EXPERIENCE IN ESTABLISHMENT AND OPERATION / O. Drozd, S. Sabluk, Ya. Nykytiuk, Kh. Yarmaki, L. Mikhnevych // Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues Volume 23, Issue 1, 2020. pp. 1 - 9.
14. Stephenson C. Specialised anti-corruption courts: Slovakia. U4 Brief. 2016:2. URL : <https://www.u4.no/publications/specialised-anti-corruption-courts-slovakia/>
15. Шапка Б.В. Удосконалення антикорупційного законодавства на засадах світових стандартів. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_31896.